

Een best of door en voor criminologen

KRISTEL BEYENS*

Bruinsma, G.J.N., Huisman, W. & van Swaaningen, R. (2005). *Basisteksten in de criminologie I. Aard, omvang en verklaringen*. Den Haag : Boom Juridische Uitgevers, 496p.
Bruinsma, G.J.N., Huisman, W. & van Swaaningen, R. (2005). *Basisteksten in de criminologie II. Gevolgen en reacties*. Den Haag : Boom Juridische Uitgevers, 380p.
Bruinsma, G.J.N., Huisman, W. & van Swaaningen, R. (2005). *Basisteksten in de criminologie III. Historische en klassieke teksten*. Den Haag : Boom Juridische Uitgevers, 328p.

EEN NEDERLANDSTALIG LEESBOEK VOOR CRIMINOLOGEN

Nederland is lang verstoken gebleven van een volwaardige criminologie-opleiding. Sinds enkele jaren is daar echter verandering in gekomen. De Erasmus Universiteit Rotterdam en de universiteiten van Leiden - Amsterdam hebben de handen in elkaar geslagen en bieden ondertussen samen een vierjarige BA-MA opleiding aan voor criminologen. Hoewel er een ruim aanbod is aan Engelstalige handboeken criminologie, werd men snel geconfronteerd met een behoefte aan studiemateriaal dat geschikt is om de ontwikkelingen in criminaliteit en rechtshandhaving in Nederland goed te kunnen begrijpen. Dat klinkt bekend en is een probleem dat zich stelt voor de Vlaamse criminologie-opleidingen. In plaats van jaarlijks documentatiemappen of readers met originele teksten samen te stellen voor alle vakken apart hebben de docenten van de verschillende universiteiten de handen in elkaar geslagen en is er gekozen voor een gezamenlijk boekproject. Voorliggende boeken zijn dus in eerste instantie vanuit een praktische behoefte samengesteld. Er is een royale keuze gemaakt uit het Nederlandstalige aanbod, met als resultaat een selectie van 101 teksten, verdeeld over drie boekdelen die samen zowat 1200 pagina's tellen. De selectiecriteria om een tekst op te nemen zijn drieërlei : didactische redenen, de bijzondere waarde van de tekst voor de Nederlandse criminologie of omdat een bepaalde typisch Nederlandse situatie inzichtelijk wordt geanalyseerd. Men heeft zowel inleidende als meer verdiepende artikelen gekozen.

De twee eerste boekdelen bundelen een aantal meer recente teksten. Het eerste boekdeel bevat teksten die betrekking hebben op de aard, omvang en verklaringen van criminaliteit. Het tweede boekdeel biedt teksten aan die gaan over de gevolgen van en de reacties op criminaliteit. Hier hebben de samenstellers zich bijna uitsluitend beperkt tot eerder recente teksten uit de twee belangrijkste criminologische Nederlandstalige tijdschriften, zoals het *Tijdschrift voor Criminologie* (laatste vijftien jaar) en *Justitiële Verkenningen* (laatste 10 jaar)¹. Daarnaast zijn er ook nog enkele andere publicaties opgenomen, zoals een tekst uit een boek of een oratie, zoals die van Martin Moerings bijvoorbeeld. Bij een eerste aanblik van de verschillende boekdelen kon ik me niet van

* Hoofddocent Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel

1 Men beperkt men zich tot teksten vanaf de jaren negentig. De boeken zijn in 2005 op de markt gekomen. Het doel is om elke drie jaar de inhoud van de drie bundels aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen.

de indruk ontdoen dat de samenstellers door zich deze beperkingen op te leggen het zich nogal gemakkelijk hebben gemaakt. Daar zullen waarschijnlijk ook commerciële redenen, zoals auteursrechten en makkelijke beschikbaarheid van de teksten achter zitten. Maar na lectuur van de verschillende boekdelen moet ik vaststellen dat op deze manier toch aardig wat interessante lectuur is verzameld dat zeker waardevol is voor alle criminologen in spé. Het derde boekdeel bundelt een aantal historische en klassieke teksten, die al wat ouder zijn. Vanuit een traditionele onderwijsopvatting lijkt het eigenaardig om in het eerste boekdeel onmiddellijk met de deur in huis te vallen met een artikel over onveiligheid in de stad en te eindigen met de klassiekers. Dat heeft wellicht te maken met de keuze voor themagericht onderwijs. En dat brengt me bij mijn belangrijkste maar dan ook enige kritiek op deze boeken : het zijn slechts bundelingen van een selectie van – weliswaar interessante – artikelen, niet meer en niet minder. De samenstellers pretenderen in hun uiterst korte inleiding ook geen hogere ambities (cf. hun pragmatische argumentatie). Maar het had toch aardig geweest indien men wat meer inzicht had meegegeven over de samenhang tussen de teksten en de inhoudelijke contextualisering van de keuze van de teksten. Een goede inleiding bij een reader betekent immers meestal de grootste meerwaarde en maakt er écht interessante boeken van, die meer zijn dan het puur bijeenbrengen van een aantal auteurs. Dat missen we hier dus.

Wat mag je dan wel verwachten? Het voordeel van een goede reader is dat je als lezer verwordt met de meest structurerende of gangmakende bijdragen over bepaalde thema's. Ik geloof dat dit boekwerk dit wel in zijn mars heeft. Neofieten in het vak krijgen een voortreffelijke bloemlezing voorgeschoteld van artikelen over uiteenlopende onderwerpen die hun criminologische nieuwsgierigheid zeker zullen aanscherpen. Al wat oudere rotten in het vak zullen stukken aantreffen die hun inzichten mee hebben gevormd of misschien worden ze getroffen door bijdragen die ze indertijd over het hoofd hebben gezien en die ze nu kunnen ontdekken. Ik vond het in ieder geval een plezierig leesboek dat me op korte tijd nog eens de verschillende hoeken van de criminologie heeft getoond en dat mijn nieuwsgierigheid om verder te lezen bleef prikkelen. Laat ons hopen dat het op de Nederlandse en Belgische studenten eenzelfde uitwerking kan hebben.

WAAR IS DE BIJDRAGE VAN DE VLAAMSE CRIMINOLOGIE?

Hoewel Nederland lange tijd verstoken is geweest van een criminologie – opleiding is het verbazingwekkend vast te stellen hoe hoog de wetenschappelijke productie over criminologische relevante thema's toch wel is. De kwaliteit van de geselecteerde artikelen is door de bank genomen bovendien vrij hoog en divers. Theoretisch – conceptuele artikelen, stukken die methodologische vraagstukken toepassen op concrete problemen zoals bv. de meting van slachtofferschap en criminaliteit, maatschappelijke discussies, en meer beleidsrelevante stukken wisselen af.

Zonder er een match Nederland – Vlaanderen van te maken valt het me op hoe weinig stukken van Vlaamse criminologen geselecteerd zijn. Ik tel er slechts vier, waaronder twee van gevestigde waarden, nl. van Tony Peters en Lode Walgrave en twee van jonge onderzoekers, nl. van Tom Daems en Gudrun Vande Walle. Niet toevallig vinden we drie van de vier bijdragen terug in het onderdeel 'gevolgen', waar het gaat over slachtofferschap en *restorative justice*, een domein waar de Vlaamse criminologie als roer-

ganger kan beschouwd worden, zeker t.o.v. Nederland. Opvallend is wel dat we hier geen artikel van Tony Peters aantreffen, terwijl hij, samen met Lode Walgrave toch wel kan beschouwd worden als de Vlaamse promotor van de restorative justice gedachte en - praktijk en daar ook goede stukken heeft over geschreven in het Nederlands. De keuze van het stuk van Lode Walgrave over *'reintegrative shaming'* en *'restorative justice'* vind ik minder geslaagd. Hij heeft zeker betere en informatievere stukken over restorative justice geschreven dan het geselecteerde stuk. Dat zal wel het gevolg zijn van het feit dat men voor de selectie van de stukken niet veel verder heeft gezien dan de twee bovengenoemde tijdschriften.

Hoewel Panopticon beschouwd kan worden als hét referentietijdschrift voor de Vlaamse criminologie zijn artikelen uit dit tijdschrift verbazingwekkend schaars. Ik vind er slechts één terug, en dan is het nog afkomstig van twee Nederlandse auteurs, nl. van Jolande uit Beijerse en René Van Swaaningen over de evoluties van het gevangeniswezen en de gevangenisstraf in Nederland. De vraag rijst of dit te maken heeft met eerder pragmatische overwegingen of met de inschatting van de lage relevantie en kwaliteit van de Vlaamse criminologische wetenschappelijke producten.

BOEKDEEL I. AARD, OMVANG EN VERKLARINGEN

Boekdeel I start met een aantal artikelen die gaan over het probleem van veiligheid en onveiligheidsgevoelens. Inzake criminaliteitsvormen wordt er o.a. aandacht besteed aan geweldscriminaliteit, het zogenaamde zinloos geweld, overvallen, inbraken, moord, georganiseerde criminaliteit, organisatiecriminaliteit en de illegale diamanthandel. Wat daders betreft zitten er stukken tussen over veelplegers, recidive, criminele groepen en jongeren. Een artikel dat me opvalt en dat vroeger aan mijn aandacht is ontsnapt is dat van Johan van Wilsem uit het Tijdschrift voor Criminologie van 2001 over verschillen in slachtofferschap tussen 27 landen. Hij werkt verder op de data van de International Crime Victims Survey en geeft interessante methodologische kanttekeningen en theoretische contextualisering bij de bevindingen van deze internationaal comparatieve gegevens. Ik vind dit een schoolvoorbeeld van een veelzijdig en educatief artikel dat verder gaat dan het puur beschrijven van enkele opvallende trends en dat zeker thuishoort in een bundel als deze. Ook twee interessante artikelen over verklaringen en methodologische problemen m.b.t. het onderzoek naar criminaliteit gepleegd door allochtonen van Willem de Haan & Frank Bovenkerk (1993) en Maas-de Waal (1991) zijn opgenomen. Terwijl er ondertussen reeds heel wat inkt over deze materie is gevloeid in Nederland, zijn deze artikelen nog geschreven bij het begin van deze discussie. Doordat ze met de nodige afstand enkele pertinente bedenkingen formuleren die nog steeds relevant zijn voor het onderzoek ter zake horen ze zeker thuis in een bundel met basisteksten voor aankomende criminologen. Ik stel met plezier vast dat ook het artikel 'Taboe in de criminologie' van Frank Bovenkerk is hernomen. Dit artikel handelt over het ethische dilemma waar criminologen mee geconfronteerd worden indien ze criminaliteit van etnische minderheden bestuderen. Hij doet verslag van zijn eigen twijfels en dilemma's bij de studie van dit vraagstuk en van de overwegingen die hij hierbij heeft gemaakt. Omdat Frank Bovenkerk wellicht één van de meest ervaren en gereputeerde onderzoekers op dit vlak is, is het een zeer leerrijk artikel voor de criminologiestudent en -onderzoeker. Ik kan me trouwens niet van de indruk ontdoen dat bij de studie van dit vraagstuk de ethische bedenkingen omtrent de mogelijke gevaren en gevoeligheden voor methodologische tekortkomingen bij de studie van dit fenomeen

meen meer en meer in de verdrukking zijn gekomen ten voordele van een *no nonsense* rechttoe rechtaan benadering.

Het valt me op dat heel wat artikelen gebaseerd op empirisch onderzoek vertrekken vanuit een eerder kwantitatief perspectief. De artikelen van Chrisje Brants over criminaliteit en media-hype en van Barbara van Gestel over media en criminaliteitsbestrijding, die vanuit een constructivistisch paradigma werken, bieden dan ook een welkome afwisseling.

Het deel over verklaringen van criminaliteit valt wat korter uit en bevat een selectie aan theoretische stukken en artikelen die aandacht besteden aan de verschillende methodologieën die kunnen aangewend worden bij de studie van verklaringen van criminaliteit. Er zitten weinig puur theoretische stukken in, wat m.i. wijst op een leemte op dit vlak. Ik denk dat dit probleem zich ook voordoet in Vlaanderen. Terecht wordt er dan ook sterk geput uit een themanummer van het Tijdschrift voor Criminologie uit 1998 over theoretische integratie. Daarnaast vind ik artikelen terug over de internationalisering van de criminologie, het gender – vraagstuk, de biologische benadering van criminaliteit, etniciteit en diverse benaderingen van verklaringen van jeugddelinquentie. Er wordt aandacht besteed aan zowel kwantitatieve benaderingen als meer etnografische studies, zoals bijvoorbeeld het overzicht van Siep Miedema uit 2002 inzake het onderzoek naar de relatie tussen etniciteit, groepsvorming en delinquentie bij jongens².

BOEKDEEL II. GEVOLGEN EN REACTIES

In het onderdeel over de gevolgen van criminaliteit zijn een zestal artikelen terug te vinden over de victimologische benadering en de studie van slachtofferschap. Zoals reeds vermeld nemen de Belgische collega's de helft van de artikelen voor hun rekening.

Het onderdeel reacties op criminaliteit bestrijkt diverse thema's. Er wordt gestart met enkele algemene artikelen over crimineel beleid en vervolgd met artikelen over de mogelijkheden en beperkingen van bestrafing. Ik wijs graag op het sociologisch geïnspireerde artikel van Sibö van Ruller getiteld *'Het irrationele van strafrechtelijke sancties'* uit 1993. Dit was voor mij indertijd een grote *eye opener* om het mislukken van het bestraffingsbedrijf te begrijpen. Het artikel van René van Swaaningen getiteld *Justitie als verzekeringsmaatschappij* uit 1996 reken ik ook bij mijn favoriete Nederlandstalige artikelen op het vlak van de sociologie van de bestrafing en legt voor het eerst aan een Nederlandstalig publiek uit wat risicostatitie en managerialisme betekent en hoort dus zeker thuis in een basiswerk voor criminologiestudenten.

Daarnaast vinden we bijdragen over het onderzoek naar de effectiviteit van het straffen, o.a. onder de noemer *'What works'* m.b.t de mogelijkheden en onmogelijkheden van resocialisatie. Deze artikelen zijn zeker bruikbaar in cursussen penologie of studie van de werking van de strafrechtsbedeling.

BOEKDEEL III. HISTORISCHE EN KLASSIEKE TEKSTEN

Het derde boekdeel vind ik in het kader van een bundeling van bestaande artikelen het meest waardevol, omdat hier teksten zijn opgenomen die niet zo gemakkelijk te vinden

² De inhoud van dit artikel is echter ook grotendeels terug te vinden in zijn bijdrage over de subculturele benadering in het handboek *Tegen De Regels IV*.

zijn. Het zijn oudere teksten, uit de jaren dertig, vijftig, zeventig. Voor een gemiddelde student dus al zeer oud... maar daarom niet minder waarvol of vormend. Er zitten drie teksten bij van en over Willem Bongers, wellicht één van de beroemdste Nederlandse criminologen. Daarnaast zijn er Kempe, Rijkse, Nagel, Hulsman, Jongman, Bianchi, Buikhuisen en Dessaur. Allemaal auteurs die, ieder op hun manier, de Nederlandse criminologie een gezicht hebben gegeven doorheen de jaren. Het overzicht van auteurs die zich met penologische thema's hebben beziggehouden is opvallend. Vanuit mijn eigen interesse voor het rechtspreken ben ik bijzonder blij met de opname van de tekst *'Rituelen ter terechtzitting'*. Dit is nog een tekst die indertijd een *eye opener* was voor mij en waar ik bij een tweede lezing opnieuw ontzettend van genoten heb. Hij behoudt zijn actualiteit en blijft inspirerend voor onderzoekers die het rechtspreken in de praktijk willen bestuderen.

Ik vind twee teksten terug van de Groningse Jongman, die in de jaren zeventig en tachtig gangmakend onderzoek verrichtte naar selectiviteit van de werking van de strafrechtsbedeling en klassenjustitie. In het overzicht van Ben Rovers over veertig jaar Tijdschrift voor Criminologie prijkt hij als nummer één op de top 25 van de meest publicerende auteurs tussen 1959 en 1999. Rovers' artikel geeft een overzicht van enkele kwantificeerbare parameters omtrent de publicaties in het Tijdschrift voor Criminologie tussen 1959 en 1999³. Het geeft overigens een interessant beeld van wie de tenoren van de criminologie waren in die periode en hoe het publicatiebedrijf in elkaar zit. Hoewel het totaal aantal artikelen per decennium stijgt, stellen we vast dat het aantal artikelen met slechts één auteur daalt en dat het aantal artikelen met twee of drie auteurs toeneemt. Dit kan wijzen op verschillende ontwikkelingen, die al dan niet samen lopen. Ik geef er twee. Onderzoek en publicaties worden steeds meer collectieve activiteiten, o.a. omdat meer specialistische kennis uit diverse hoeken samen gebracht wordt. Het zou dus kunnen wijzen op een uiting van de steeds groeiende vraag naar interdisciplinariteit. Het kan anderzijds ook wijzen op de groeiende druk om te publiceren (*to publish or perish*) en wetenschappelijk meetbare 'output' te genereren. Vanuit een dergelijk perspectief leveren eenmansondernemingen onvoldoende kwantiteit op korte tijd op. Het CV kan immers sneller aangedikt worden door mee te werken aan verschillende projecten tegelijkertijd.

Het lijkt erop dat het Nederlandse criminologiebedrijf een haast exclusieve mannelijke aangelegenheid is, want het aantal mannelijke auteurs heeft een verpletterende meerderheid. Een lichtpuntje : het aantal vrouwen stijgt langzaam. Van een echte inhaalbeweging is er echter nog lang geen sprake. In de top 25 van de meest publicerende auteurs staat Chrisje Brants als enige vrouw slechts op de 13^e plaats. We treffen Martha Komter nog ergens aan onderaan de lijst (buiten kwalificatie...) en daar houdt het op. Geen Ellie Lissenberg of Catherine Bijleveld te bespeuren. Van deze laatste vinden we echter wel recente co-bijdragen in de boekdelen.

Interessant is dat ook nagegaan is wat de brondiscipline is van de auteurs. En dat zorgt toch wel voor verrassingen : slechts 11 op de 120 bijdragen zijn afkomstig van criminologen, dus minder dan 10%! Dat heeft wellicht ook te maken met het uitdoven van de criminologie-opleiding in de jaren tachtig, maar het overzicht gaat veel vroeger terug. Belangrijke andere disciplines zijn recht, psychiatrie, psychologie en sociologie. De sociologen zijn vooral de laatste decennia sterk vertegenwoordigd. Op basis van een

3 Het kan als een soort voorloper beschouwd worden van het huidige ISI-systeem met impactfactoren en aantallen citaties, dat momenteel een grote opmars maakt in het wetenschapsbedrijf en waaraan niet alleen de kwantiteit maar, terecht of onterecht, de kwaliteit van de hedendaagse wetenschapsbeoefening meer en meer wordt afgemeten.

telling van de trefwoorden wordt een inzicht gegeven in de behandelde thema's. Jeugd-criminaliteit is over de ganse studieperiode een absolute *evergreen*. De jaren zeventig zijn dan weer hoogdagen voor publicaties over drugs en klassenjustitie. Over dit laatste thema is trouwens uitsluitend gepubliceerd in de jaren zeventig. Hoog tijd om het selectiviteitsvraagstuk opnieuw op de Nederlandse agenda te zetten! Populaire thema's over de laatste tien – twintig jaar, zijn methodologische thema's, politie, slachtoffers en beleid. Ook revelerend is de analyse van de veranderende verwijzingscultuur : een artikel in de jaren negentig heeft gemiddeld drie keer zoveel verwijzingen als een artikel uit de jaren zestig. De meest geciteerde titels zijn Nederlandstalig en Engelstalig, wat de suprematie van de Angelsaksische criminologie bevestigt. Citaties van Franse of Duitse publicaties zijn haast onbestaande. Dit blijkt ook uit de top 25 van de meest geciteerde auteurs. Hier prijkt Hirschi op nummer 1 met 109 citaties, op de voet gevolgd door Josine Junger Tas met 108 citaties. Dit zegt veel over het belang van de bindingstheorie in de Nederlandse criminologie in de periode tachtig –negentig, want het is dan dat de meeste citaties gesitueerd zijn. Michel Foucault is de enige Franstalige auteur in de lijst op nummer 12 met in totaal 45 citaties. Jongman die de meest publice-rende auteur is (39 artikelen over de analyseperiode) staat slechts op nummer 6 van de lijst meest geciteerde auteurs. In de top 15 van de meest geciteerde boeken en rapporten staat, hoe kan het anders, Hirschi op nummer 1 met zijn *Causes of Delinquency*. Merton met zijn *Social Theory and Social Structure* staat op nummer 2, en Cornish en Clarke met hun *The Reasoning Criminal* op nummer 3. De eerste Nederlandstalige auteur is Jan Fiselier op nummer 7 met zijn *Slachtoffers van Delicten* en Herman Franke op nummer 9 met zijn *Alledaags en Ongewoon Geweld*. Bij het aantal meest geciteerde artikelen staat Jongman op nummer 1 met zijn artikel 'Gelet op de Persoon van de Verdachte' met 10 citaties. Net zoals in de selectie van de artikelen voor deze bundel voeren ook in het Tijdschrift voor Criminologie de empirische artikelen de boventoon.

Hoewel deze oefening van Rovers slechts gebaseerd is op kwantificeerbare parameters schetst ze wel een interessant beeld van de Nederlandse criminologiebeoefening en publicaties. Ik ben eens benieuwd wat een dergelijke oefening zou opleveren voor de Belgische criminologie op basis van een analyse van 25 jaar Panopticon.

CONCLUSIE

Op de vraag of het de moeite waard is om deze drieband aan te schaffen durf ik volmondig ja te antwoorden. Ik heb er zelf heel wat leesplezier aan beleefd en het geeft op een makkelijke wijze toegang tot heel wat interessante literatuur. Het is bovendien een interessante introductie in de criminologiebeoefening voor docenten die als niet-criminoloog verbonden zijn aan een criminologie -opleiding. En studenten criminologie die in deze drie boeken niks van hun gading vinden hebben duidelijk voor de verkeerde richting gekozen.

Aangaande de selectie van de teksten nog een laatste opmerking. Het zwaartepunt ligt duidelijk bij de algemeen criminologische vorming. Ook jeugdcriminologische en penologische thema's komen ruim aan bod. Teksten over politie blinken uit door hun afwezigheid, terwijl ze toch wel aanwezig zijn in het Tijdschrift voor Criminologie bijvoorbeeld, en dit ook een domein is dat in de Belgische criminologie-opleiding althans sterk aan belang wint.